

MENKUL KIYMETLERDE DEĞERLEME

Ayşe Güneş DEMİREL^(*)

1 - GİRİŞ

Vergi mevzuatımızda dönem kazancının tespiti, dönem başı ve dönem sonundaki özsermayenin mukayesesine bağlanmış olması dolayısıyla, vergi matrahı açısından envantere yer alan iktisadi kıymetlerin değerlemesi önem arz etmektedir.

VUK'nun değerlemenin tarifi başlıklı 258. maddesinde "değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir" şeklinde tanımlanmıştır.

Ayrıca VUK 261 ve izleyen maddelerinde değerlendirme ölçülerine ve VUK'un 279. maddesinde menkul kıymetlerin hangi ölçülerle değerlendirilmesine yer verilmiştir.

"Menkul kıymet" ve "değerleme" kavramları vergi sistemimiz açısından birlikte düşünüldü-

ğünde, değişik zamanlarda değişik değerlere sahip olabilen ve birer iktisadi kıymet olan menkul kıymetler, vergi matrahlarının artması veya azalması sonuçlarını doğurmaktadır. Matrahtaki bu değişikliğin kavranabilmesi ise, belirlenen gün ve zamanlarda bu kıymetlerin değerlemeye tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır.

Makalemizin konusu "Menkul Kıymet Değerlemesi" olup menkul kıymet değerlendirilmesi ile ilgili hüküm ve açıklamalara yazımızın ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir.

2- MENKUL KIYMET TANIMI

Menkul Kıymet kavramı konusunda vergi kanunlarımızda herhangi bir tanımlama yapılmamıştır.

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3/b maddesi uyarınca menkul kıymetler; "ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Sermaye Piyasası Kurulu

(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

tarafından belirlenen kıymetli evraklardır.” Şeklinde tanımlanmıştır.

TTK’nda ise “bir sermayeyi temsil eden ve uzun vadeli irad getiren kıymetli evrak” şeklinde tanımlanmıştır.

SPK yayımladığı SPK Seri V,No:1 sayılı tebliğde menkul kıymetin SPK kanununda yapılan tanımını tekrarlandıktan sonra menkul kıymetlere örnek verilmiştir. Buna göre; hisse senetleri ve geçici ilmuhaberleri, tahviller, intifa senetleri, iki yıl ve daha uzun süreli kar ve zarar ortaklığı belgeleri, hazine bonoları, devlet ve diğer kamu tüzelkişiliklerinin tahvil ve bonoları, ipotekli borç ve irat senetleri menkul kıymet olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde menkul kıymetleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Hisse senedi,
Her nevi tahviller,
Hazine bonusu,
Finansman bonusu,
Yatırım fonu katılma belgesi,
Kar-zarar ortaklığı belgesi,
Gelir ortaklığı senedi,

Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkartılan menkul kıymetler,

Varlığa dayalı menkul kıymetler,
Banka bonoları,
Banka garantili bonoları,
Konut sertifikaları,
Gayrimenkul sertifikaları,

Repo Hesapları (Repo hesaplarını da “**menkul kıymet**” saymak gerekmektedir.)

Menkul kıymetler nitelikleri itibarıyla yatırım aracı özelliğine sahiptirler. Bu kıymetlerin yatırım aracı olarak kullanılması, çeşitli getiri imkânları sağlamaları ile alakalıdır. Bir menkul kıymet, belirlenen dönem içinde faiz veya kar payı geliri

sağlayabilmesinin yanı sıra elden çıkarılması durumunda da fiyat değişimelerindeki yöne bağlı olarak kazanç olanağı verebilmektedir.

3- MENKUL KIYMET DEĞERLEMESİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

VUK’nun menkul kıymetler başlıklı 279.maddesi aşağıdaki gibidir.

“(4369 sayılı Kanunun 6’ncı maddesiyle değişen madde) Hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51’i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde olduğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir.”

(Değişmeden önceki şekli) (485 sayılı Kanunun 6’ncı maddesiyle değişen madde) Türk ve yabancı esham ve tahvilatı alış bedeli ile değerlendirilir.

“279. maddenin değişiklik gerekçesinde, Yasa’nın mevcut haliyle menkul kıymetlerin **alış bedeli** ile değerlendirildiği için menkul kıymetlerin değerlendirme günündeki gerçek kıymetini göstermediği, hisse senetleriyle yatırım fonları katılma belgeleri ile getirisi önceden bilinmeyen menkul kıymetlerin yine alış bedeli ile değerlendirileceği; bunların dışındaki menkul kıymetlerin **borsa rayici** ile değerlendirileceği, ancak borsa rayicinin olmaması halinde menkul kıymetin vadesinde sağ-

layacağı gelirin iktisap ve değerlendirme günü arasındaki süreye isabet eden kısmı alış bedeline eklenerek, değerlemeye esas bedelin hesaplanması yoluna gidileceği; böylelikle yıl sonlarında dönemsel ve ticari kazançlarda tahakkuk esasının da sonucu olarak, borsa rayici veya kolayca tespit edilebilen menkul kıymetlerde o yıla isabet eden faiz kısımlarının beyanı gereken gelire dahil edileceği belirtilmiştir.

VUK'un 279. maddesine göre iktisadi işletmelere dahil menkul kıymetlerin değerlemesine ilişkin olarak öngörülen esasları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- İktisadi işletmelere dahil olan ve fon portföylerinin en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilecektir.

- İktisadi işletmelere dahil olan hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilecektir.

- Yukarıda yer alan menkul kıymetler dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilecektir.

- Menkul kıymetin borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

- Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilecektir.

4- MENKUL KIYMET DEĞERLEMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

VUK'un 279. maddesinde 4369 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonucu iktisadi işletmelerin

aktifine kayıtlı bulunan menkul kıymetlerin türüne göre üç ayrı değerlendirme ölçüsü ortaya çıkmıştır.

a) Alış Bedeli Ölçüsü:

VUK'da alış bedeli ölçüsünün tanımı yapılmamıştır.

Ancak uygulamada Alış bedeli, bir iktisadi kıymetin satın alınması karşılığında ödenen veya borçlanılan bedeldir.

Alış bedeli sadece iktisadi kıymetin alış değerini kapsar, alışla ilgili diğer masrafları kapsamaz. Buna göre menkul kıymetin alış bedeli saptanırken, söz konusu menkul kıymetin edimi için yüklenilen finansman gideri, kur farkı, komisyon gideri gibi giderlerden pay verilmemesi gerekir. Ayrıca, vadesi geldiği halde üzerinde tahsil edilmiş kuponu ile birlikte menkul kıymetin satın alınması durumunda, değerlemede menkul kıymetin alış bedeline kupon bedelinin de dahil edilmemesi gerekir.

Bu durumda Alış bedeliyle değerlendirilirken, alışla ilgili giderler maliyete aktarılmayacak, katılma belgelerinin dövizli olarak alınması halinde de ortaya çıkan kur farkları maliyete dahil edilmeyecektir.

Menkul kıymetin alış bedeli, nominal bedeline eşit olabileceği gibi nominal bedelinden yüksek veya düşük de olabilir. Bu durumlarda menkul kıymetlerin primli veya iskontolu satın alınması söz konusu olmaktadır. Nominal bedel ile alış bedeli arasındaki farkın herhangi bir şekilde sonuç hesaplarına intikal ettirilmesi mümkün değildir. Menkul kıymet elden çıkartıldığında söz konusu farkın, satış kârı veya zararı olarak gerçekleşmesi durumunda hesaplara intikal ettirilmesi gerekir.

VUK'un menkul kıymetler başlıklı 279.maddesinde hangi menkul kıymetlerin alış bedeliyle değerlendirileceği belirtilmiş olup hisse senetleri ile

fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri ve borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin, alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

b) Borsa Rayici Ölçüsü: Borsa rayici, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki resmi borsa fiyatıdır.

VUK'un 263. maddesi borsa rayicini, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değeri olarak açıklamıştır.

Ayrıca VUK'un 263. maddesinde " Borsa fiyatta normal temevvüçler (dalgalanmalar) dışında bariz kararsızlıklar görülen hallerde son muamele günü yerine değerlemeye tekaddüm eden (değerlemeden önceki) 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldırma Maliye Bakanlığı yetkilidir." Hükümü bulunmaktadır.

369 sıra no'lu VUK genel tebliğinde bu duruma açıklık getirilmiştir. Buna göre Maliye Bakanlığı'nca aksi yönde bir düzenleme yapılmadığı sürece, borsada son muamele gününde oluşan rayiç esas alınmak suretiyle değerlendirme yapılacaktır. Ancak daha sonra yapılacak vergi incelemeleri ile borsada oluşturulan rayicin muvazaalı olduğu anlaşılırsa Vergi Usul Kanunu hükümleri çerçevesinde gerekli tarhiyatların yapılacağı açıktır.

VUK'un menkul kıymetler başlıklı 279.maddesinde hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katıl-

ma belgelerinin alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymetin borsa rayici ile değerlendirileceği, Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedelin, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacağı, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin, alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

Buna göre menkul kıymetlerin borsa rayici ölçütü ile değerlemeye tabi tutulabilmesi için öncelikle bu kıymetlerin, hisse senedi ve fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri dışında birer menkul kıymet olmaları gereklidir. Zira hisse senetleri ve belirtilen niteliklerdeki yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilmektedir.

Borsa rayici ölçüsünün kullanılması için gerekli bir diğer şart, değerlendirilecek kıymetin borsada işlem görmesi gerektiğidir. Vergi Usul Kanununun 279'ncu maddesinde borsa rayici ile değerlendirilecek kıymetin borsada işlem görmesi ölçütü olarak belirtilmiştir ancak Türkiye'de ya da yabancı ülkelerde kurulmuş borsada işlem gören menkul kıymet olup olmamasına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda menkul kıymetin yabancı ülkelerde kurulu borsalarda işlem görmesinin değerlendirme işlemini etkilemeyeceği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Bu ölçünün kullanılabilmesi için gerekli olan bir diğer husus, rayicin muvazaasız olarak belir-

lenmiş olmasının gerekliliğidir. Eğer değer oluşumu muvazaalı ise borsa rayici yerine alış bedeli veya menkul kıymetlerin değerlemesinde diğer bir ölçüt olan kıst getiri ölçüsü kullanılmalıdır.

c) Kıst Getiri Ölçüsü: Borsa rayicine göre değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerin, borsa rayicinin olmaması veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğunun anlaşılması halinde, değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Değerlemeye esas bedelin yukarıda açıklandığı şekilde hesaplanması usulüne kıst getiri ölçütü denilmektedir.

Kıst getiri ölçütünün hesaplanabilmesi, menkul kıymetin getirisinin sabit olmasına bağlıdır. Yani, vadede elde edilecek gelir belirlenebilmelidir ki değerlendirme gününe isabet eden gelir miktarı tespit edilebilsin. Eğer menkul kıymetin getirisi sabit değil ise kullanılacak değerlendirme ölçüsü, "alış bedeli" ölçüsü olacaktır.

Kıst getiri ölçüsünün değerlendirme işleminde kullanılabilmesi için menkul kıymetin;

- Hisse senedi ve fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri dışında bir kıymet olması,
- Borsada işlem gören bir kıymet olması durumunda, borsa rayicinin olmaması veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluşmuş olması ve bunların beraberinde de söz konusu menkul kıymetin getirisinin sabit olması,
- Borsada işlem görmeyen bir kıymet olması durumunda da getirisinin sabit olması, gerekmektedir.

4.1- ALIŞ BEDELİ İLE DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER;

4.1.1- Hisse Senetlerinin Değerlemesi:

Hisse Senetleri, anonim ortaklıklar ve eshamlı komandit şirketlerde payları temsil etmek üzere, şirketçe düzenlenen, şekil şartlarına tabi olarak çıkarılan ve ortağın sermayedeki payını gösteren kıymetli evraktır. Hisse senetleri sahibine, onu ihraç eden firmanın malvarlığı üzerinde mülkiyet hakkı verir.

Hisse senetleri VUK'un 279. maddesi uyarınca alış bedeli ile değerlendirilecektir. Hisse senedinin Türkiye'deki veya yurt dışındaki bir şirket tarafından ihraç edilmiş olmasının değerlendirme açısından bir önemi bulunmamaktadır. Aynı şekilde hisse senedinin, halka açık bir anonim şirkete veya halka açık olmayan bir anonim şirket veya bir komandit şirkete ait olmasının bir önemi yoktur. Bununla birlikte Türkiye'de veya yurt dışında bir borsadan temin edilmesinin de bir önemi yoktur. Her iki durumda da alış bedeli ile değerlendirilir ve kar-zarar hisse senedi elden çıkarıldığında hesaplanır. Bir şirketin borsada işlem gören hisse senedi alındığında; dönem sonu itibarıyla hisse senedinin fiyatı düşse de çıksa da borsa rayiciyle değil alış bedeliyle değerlendirme yapılacaktır.

Ülkemizde halka açık anonim şirketlerin hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem görmektedir. Dolayısıyla Borsa'da gerçekleşen alım-satım işlemleri sonucu hisse senetleri değişik değerlere sahip olabilmektedir. Hisse senedinin değerlendirme günündeki borsa değerinin, bu senedin satın alındığı gündeki alış değerine göre yüksek olması, her ne kadar işletmenin varlığının gerçek değerinin bu doğrultuda düzeltilmesini gerektirse de, VUK'un 279'ncü madde hükmündeki açık ifade nedeniyle, hisse senetleri alış bedeli ölçüsü ile değerlemeye tabi tutulacaktır.

Ayrıca 7 No.'lu Muhasebe Standardı, Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu açısından borsada işlem gören hisse senetlerinin değerlendirilme gününde sahip oldukları fiyatlarla satın alma fiyatları arasındaki olumsuz farkın gider hesaplarında izlenmesi öngörülmüştür. Vergi mevzuatı açısından ise bu gider kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.

Yukarıdaki açıklamaların yanı sıra hisse senetlerinin ediniminde yüklenilen finansman giderleri, kur farkı, komisyon gideri gibi giderler alış bedeline eklenmez. Bu ödemeler tahakkuk ettikleri dönemde gider kaydedilir.

4.1.1.1- Bedelsiz İktisap Edilen Hisse Senetlerinin Değerlemesi:

Şirket iç kaynaklarının sermayeye eklenmesi halinde, ortaya çıkan yeni hisselerin sermaye artırım tarihinde şirket ortaklarına mevcut sermayedeki payları oranında bedelsiz olarak dağıtılan hisseler bedelsiz hisse senedi olarak tanımlanmaktadır. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerinde iç kaynaklar kar yedekleri ve sermaye yedekleri olarak sınıflandırılmıştır.

Bedelsiz olarak iktisap edilen hisse senetleri 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Yasası'nın

yürürlüğe girmesinden önce 5422 sayılı yasanın 8/12, yeni Kurumlar Vergisi Yasası'nın ise

5'inci maddesi uyarınca itibari değerle (nominal bedelle) değerlendirilecektir.

Anonim şirketlerde, kar yedeklerinin(yasal,statü ve olağanüstü yedekler,yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar) sermayeye ilavesi sonucu ortaklarca (hisse senetlerini aktifinde bulunduran işletmelerce) bedelsiz edinilen hisse senetleri, alış bedeli ile değerlendirilecektir. Dönem içinde bedelsiz iktisap edilen bu hisse senetlerinin itibari (nominal) değerleri söz konusu hisse senetlerinin alış bedeli yerine geçecektir. Bu ne-

denle buradaki alış bedelinden anlaşılması gereken hisse senedinin nominal bedelidir. Sermaye yedeklerinden(hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları,iktisadi kıymetin yeniden değerlendirilmesi veya maliyet artışına konu edilmesi sonucu oluşan fonlar) dağıtılanlar ise, bu senetleri alan işletmelerin bilançosunun aktifinde yer alan iştirakler kaleminde bir değişiklik yaratmaz. Dolayısıyla, bedelsiz hisse senetleri nedeniyle aktifte tutulan hisselerin sadece adedi değişecek bedelinde değişme olmayacaktır. Bu nedenle sermaye yedeklerinin şirket sermayesine eklenmesi sonucu ortaklarca elde edinilen bedelsiz hisse senetleri değerlendirilme işlemine tabi tutulmayacaktır.

4.1.1.2- Alış Bedelleri Farklı Olan Hisse Senetlerinin Değerlemesi:

Bir işletmede bilanço gününde aynı türden farklı fiyatlarla alınmış hisse senetleri bulunabilir. Bu durumda hisse senetlerinin hangi yöntemle değerlendirileceğine dair biri SPK tarafından yayımlanan tebliğ diğeri ise gelir idaresi başkanlığı tarafından verilen mukteza olmak üzere iki ayrı açıklamada bulunulmuştur.

SPK tarafından yayımlanan XI seri,1 no'lu tebliğe göre hareketli veya ortalama maliyet yöntemlerinden birinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından verilen muktezada ise yoğun alım satımlar nedeniyle fiili alış bedellerinin tespitinin güç olması durumunda, aracı kurumların hareketli ortalama maliyet yöntemini kullanabilecekleri ifade edilmiştir.

Sonuç olarak işletmeler, hisse senetlerinin fiili alış bedellerini tespit etmelerinin güç olduğu durumlarda hisse senetlerinin değerlendirilme hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birini uygulayabileceklerdir.

4.1.2- Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi:

Sermaye Piyasası Kanununun yatırım fonları başlıklı 37. maddesinde yatırım fonu "Halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan malvarlığına yatırım fonu denir" şeklinde tanımlanmıştır.

Fonun tüzel kişiliği yoktur; ancak mal varlığı kurucunun mal varlığından ayrıdır.

Kurucu, fonu, yatırım fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde temsil eder, yönetir veya fonun yönetimini denetler. Fon varlığının korunması ve saklanması kurucu sorumludur.

Vergi Usul Yasası'nın 279'uncu maddesinde bir iktisadi işletmenin aktifinde bulunan fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

Bu durumda yatırım fonu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi için;

- Fon portföyünün en az yüzde 51'inin hisse senetlerinden oluşması,
- Bu hisse senetlerinin Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketler tarafından ihraç edilmiş olması gerekmektedir.

Yukarıdaki özellikleri taşımayan Yatırım Fonu Katılma Belgeleri'nin ise borsa rayici ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak ülkemizde bu menkul kıymetler henüz borsada işlem görmektedir. Bu kıymetlerin değeri günlük olarak bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edildiğinden ve istenildiğinde paraya çevrilebildiklerinden, bunların değerlendirme günü itibarıyla kıst getirisinin dikkate alınması gerekmektedir.

Örnek: (A) A.Ş. yıl içinde (B) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 10,00 TL

olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 10.000,00 TL alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünün %68'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. Yılsonunda (B) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinin pay başına değeri 10,30 TL olarak açıklanmıştır.

Fon portföyünün en az %51'nin Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden oluşması nedeniyle, yılsonunda yapılacak değerlemede, şirket aktifinde kayıtlı katılma belgelerini alış bedeli olan 10.000,00 TL'den değerleyecektir.

Yukarıdaki örnekte fon portföyünün %25'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmuş olsaydı;

Fon portföyünün en az %51'nin Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden oluşması nedeniyle, yıl sonunda yapılacak olan değerlemede, bu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Söz konusu katılma belgeleri borsada da işlem görmediğinden yıl sonunda yapılacak değerlemede katılma belgelerinin alış bedeline bunların vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi gerekmektedir.

Katılma belgelerinin yıl içindeki getirisi $(10.300,00 - 10.000,00) = 300,00$ TL'dir.

$$* 10.300,00 = 10,30 \times 1000$$

Bu durumda katılma belgelerinin yılsonu itibarıyla değeri: $(10.000,00 + 300,00) = 10.300,00$ TL olmaktadır ve dönem sonuna kadar elde edilen 300,00 TL getiri kurum kazancına eklenecektir.

4.1.3- Kar-Zarar Ortaklığı Belgelerinin Değerlemesi:

İşletmelerin her türlü finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çıkardıkları, tedavül imkânı

geniş ve sahibi için kar ve zarara ortak olma hakkı tanıyan kıymetli evraklara kar – zarar ortalığı belgesi denir.

VUK'un 279. maddesinde borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin, alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

Kar – zarar ortalığı belgeleri borsada işlem görmemekte ve dolayısıyla borsa rayici oluşmamaktadır.

Ayrıca şirketin kar veya zararının tespiti, belirlenen dönemlerin sonlarında hesaplanabildiğinden, kar zarar ortaklığı belgelerinin getirisinin sabit olamayacağı da açıktır. Bu nedenle kar-zarar ortaklığı belgeleri alış bedeliyle değerlendirilecektir. Aynı şekilde söz konusu menkul kıymetlerin geçici vergi dönemlerine ilişkin kazancın tespitinde de alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekir.

4.2- BORSA RAYİCİ İLE DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER:

4.2.1- Hazine Bonoları ve Devlet Tahvilleri:

Bütçe gelirleri ile giderleri arasında zaman yönünden uyumsuzluk olduğu zamanlarda devletin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla Bütçe Kanununa dayanılarak çıkarılan ve vadesi bir yılın altında olan kamu iç borçlanma senetlerine hazine bonosu, vadesi bir yıldan çok olanlara ise devlet tahvili denilmektedir.

Devlet tahvili ve hazine bonoları borsa rayici ile değerlendirilecek kıymetler arasında yer almakta ve İMKB tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği'nin 5'nci maddesine göre, İMKB' de işlem görmeleri gerekmektedir. Bu nedenle hazine bonoları ve devlet tahvillerinin değerlendirilmesi borsa rayicine göre yapılır.

4.2.2- Gayrimenkul Sertifikaları:

SPK'nın Seri: 3 Sıra: 19 No'lu Tebliğin 3. maddesinde Gayrimenkul Sertifikası, belirli bir gayrimenkul projesini gerçekleştirmeyi üstlenen ve gayrimenkul sertifikasının içerdiği edimleri yerine getirmekle yükümlü olan anonim ortaklıkların bedellerini inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, nominal değeri eşit, hamiline yazılı menkul kıymet olarak tanımlanmıştır.

Anılan tebliğin borsa kotasyonu başlıklı 18.maddesinde; "Sertifikaların, satış süresinin bitiminden itibaren en geç onbeş gün içinde kota alınmasını teminen gerekli belgenin verilmesi istemiyle Sermaye Piyasası Kurul'una başvurulur. Bu belgenin alınmasını izleyen en geç 15 gün içinde sertifikaların kote edilmesi istegi ile menkul kıymetler borsasına müracaat edilir." Denilmektedir. Yani gayrimenkul sertifikaları borsaya kota edilmektedir. Bu nedenle gayrimenkul sertifikaları, V.U.K.'nın 279. maddesi uyarınca borsa rayici ile değerlendirilecektir.

4.3- KIST GETİRİ ÖLÇÜSÜNE GÖR DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER:

4.3.1- Özel Sektör Tahvil ve Bonoları:

Türk Ticaret Kanunu'nun 420. maddesine göre anonim şirketlerin ödünç para bulmak üzere itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine tahvil denir. TTK'nın 422. maddesine göre anonim şirketlerin çıkaracakları tahviller, esas sermayenin ödenen ve tasdik olunmuş son bilanço'ya göre mevcudiyeti anlaşılan miktarını aşamaz.

Tahvil, tahvili çıkaran şirket tarafından VUK'un 286. maddesi uyarınca itibari değerle yani tahvilin üzerinde yazılı olan değerle değerlendirilmelidir.

Bu tahvillerin satın alınması durumunda ise değerlendirme, VUK'un 279. maddesi çerçevesinde borsa rayıcı ile borsa rayıcı yoksa kıst getiri ölçüsü ile yapılması gerekmektedir. Yani menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle değerlendirme yapılması gerekmektedir.

4.3.2- Eurobondlar:

Çok uluslu bankalar ile güvence veren diğer kurumların oluşturduğu sendikasyonla, tahvili çıkaran ülkenin dışında diğer ülkelere satılmak üzere çıkartılan tahvillere eurobond denilmektedir. Bu kıymetler yabancı kişi veya kuruluşlara satılabildiği gibi yerli kişi veya kurumlar tarafından da alınabilmektedir.

VUK'un 279'uncu maddesine göre eurobondların borsa rayıcı ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde eurobondlar borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle eurobondların ilgili döneme isabet eden kıst getirilerinin hesaplanarak alış bedeline eklenmesi suretiyle değerlendirme esas alınması gerekir.

Bu konuda İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından verilen 05.04.2006 tarih ve 2626 sayılı mukteza örnek gösterilebilir. Söz konusu muktezada;

Uluslararası borsalarda işlem gören kıymetlerden (hisse senetleri alış bedeliyle değerlendirilmesi gerektiğinden bunların dışında kalanların) kupon ödemeli Eurobondların İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem görmesi halinde buradaki borsa değerlerinin esas alınması uygun olacaktır. Ancak, borsada işlem görmeyen Eurobondların, kur farkları da dahil olmak üzere, hesap dönemleri sonunda alış bedeline bilanço gününden sonrasına ait ilk kupon ödemesinin bi-

lançonun ait olduğu hesap dönemine ilişkin kıst tutarının ilave edilmesi suretiyle, diğer hesap dönemleri sonunda da yine alış bedeline ilgili döneme ait kıst tutarın eklenmesi sonucu bulunan tutarlar hesaplanarak değerlendirme işlemi yapılacağı belirtilmiştir.

Diğer taraftan, söz konusu eurobondun ikinci piyasadan temin edilmesi durumunda ise, Vergi Usul Kanununun 283. maddesinde yer alan "Gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş olan hasılat, mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilmek suretiyle değerlendirilir." hükmü gereğince hesaplanan kupon faizlerinin gelir yazılacağı ve dönem sonlarında yapılacak değerlemede ilk kupon ödemesi için yapılacak faiz gelir tahakkukundan, işlemiş kupon faizi ile ödenen prim tutarından ilk kupona isabet eden kısmın düşüleceği tabidir."

4.3.3- Finansman Bonoları:

21.01.2009 tarih ve 27117 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu Seri: II, No: 22 Tebliğinin finansman bonusu başlıklı 55. maddesinde Finansman Bonusu; ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip, iskonto esasına göre ihraç ettikleri menkul kıymet olarak tanımlanmıştır.

Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 360 günden fazla olamaz. Finansman bonoları, ihraççı tarafından belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır.

Finansman bonoları borsa rayıcı ile değerlendirilecek kıymetler arasında yer almakta ve İMKB tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği'nin 5'nci maddesine göre, İMKB' de işlem görmesi gerekmektedir. Ancak, bu menkul kıymetler İMKB'de fiilen işlem görmemekte ve dolayısıyla borsa ra-

yici oluşmamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesine göre finansman bonolarının değerlendirilmesi, bononun alış bedelinin vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirilme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle yapılmalıdır.

4.3.4- Banka Bonolarının Değerlemesi:

21.01.2009 tarih ve 27117 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu Seri: II, No: 22 Tebliğinin banka bonoları başlıklı 57.maddesinde Banka Bonoları; Kalkınma ve yatırım bankalarının borçlu sıfatıyla düzenleyip, iskonto esasına göre ihraç ettikleri menkul kıymet olarak tanımlanmıştır.

Banka bonolarının borsa rayici ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, söz konusu menkul kıymetler borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle banka bonoları ve banka garantili bonoların VUK'un 279.maddesine göre değerlemeye tabi tutulması ve bononun alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirilme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi gerekmektedir.

4.3.5- Varlığa Dayalı Menkul

Kıymetlerin Değerlemesi:

27/8/2008 tarih ve 26980 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu Seri: III, No: 35 Tebliği'ne göre, VDMK, fon portföyündeki varlıklar karşılığında ihraç edilen borçlanma senedir.

VDMK, Fon içtüzüğünde hüküm bulunmak şartı ile Fon kurulunun talebi ve ilgili borsanın uygun görmesi üzerine menkul kıymet borsalarında işlem görebilir.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler borsa rayici

ile değerlendirilecek kıymetler arasında yer almakta ve İMKB tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği'nin 5'nci maddesine göre, İMKB' de işlem görmesi gerekmektedir. Bu durumda VUK'un 279'uncu maddesine göre varlığa dayalı menkul kıymetlerin borsa rayici ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye'de varlığa dayalı menkul kıymetler borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle varlığa dayalı menkul kıymetlerin VUK'un 279.maddesine göre menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirilme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

4.3.6- Gelir Ortaklığı Senetlerinin

Değerlemesi:

2983 sayılı Tasarrufların Teşviki Ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun'un 3/c maddesinde gelir ortaklığı senedinin tanımı yapılmış olup "gelir ortaklığı senedi; Kamu kurum ve kuruluşlarına (Kamu İktisadi Kuruluşları ve İktisadi Devlet Teşekkülleri dahil) ait altyapı tesislerinin gelirlerine hakiki ve hükmi şahısların ortak olması için çıkarılacak senetleri ifade eder" denilmektedir.

Gelir ortaklığı senetleri borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle gelir ortaklığı senetlerinin VUK'un 279.maddesine göre menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin(kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirilme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

4.3.7- Repo ve Ters Repo İşlemlerinin

Değerlemesi:

31/7/1992 tarihli ve 21301 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan Seri: V No:7 Men-

kul Kıymetlerin Geri Alma Veya Satma Taahhüdü İle Alım Satımı Hakkında Tebliğinde Repo: Menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı, Ters Repo: Menkul kıymetlerin geri satma taahhüdü ile alımı olarak tanımlanmıştır. Söz konusu tebliğin 5.maddesinde Repo ve ters repo işlemlerine konu olabilecek menkul kıymetlerin;

- a) Devlet tahvilleri,
- b) Hazine bonoları,
- c) (Değişik: Seri: V, No: 117 sayılı Tebliğ ile)

Banka bonoları,

d) (Değişik: Seri: V, No: 36 sayılı Tebliğ ile) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca ihraç edilen borçlanma senetleriyle, mahalli idareler ve bunlarla ilgili idare, işletme ve kuruluşların Kanun uyarınca ihraç ettikleri borçlanma senetleri,

e) (Değişik: Seri: V, No: 21 sayılı Tebliğ ile) Varlığa dayalı menkul kıymetler dahil olmak üzere menkul kıymetler borsaları veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören veya borsada tescil edilmiş olan borçlanma senetleri(*)).

(Değişik son fıkra: Seri: V, No: 36 sayılı Tebliğ ile) Menkul kıymetleri temsilen T.C. Merkez Bankası A.Ş. tarafından verilen makbuzlar ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca ihraç edilen borçlanma senetleri karşılığı verilen makbuzlar dışında, saklama makbuzları üzerinde, bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde işlem yapılamaz.

Olduğu belirtilmiştir.

Repo ve ters repo işlemleri ile ilgili olarak, bu işlemlere konu menkul kıymetlerin işleme taraf olanlardan hangileri tarafından değerlendirileceği konusunda, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na ilişkin olarak yayımlanan 67 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin "Repo ve Ters Repo İşlemlerinde ve Vadeli Hesaplarda Değerleme" başlığını taşıyan 7'nci bölümünde aşağıdaki açıklamalar yer almaktadır;

"Ülkemizde uygulanış şekliyle geri alım taahhüdü ile menkul kıymet satışı (repo) ve geri satım taahhüdü ile menkul kıymet alma (ters repo) işlemleri esas itibarıyla günün faiz koşullarında bir borç para alış verişi işlemi olup söz konusu menkul kıymetler bu işlemlerde bir nevi teminat unsuru olarak kullanılmaktadır. Zira repo ve ters repo işlemlerinde kullanılan faiz oranı menkul kıymet üzerindeki faiz oranından bağımsız olarak günün piyasa koşullarına göre belirlenmekte, repo ve ters repoya konu menkul kıymetler üzerindeki gelirler repo ve ters repo yoluyla borç para veren tarafa aktarılmamakta ve dolayısıyla repo ve ters repo yoluyla borç para alanlar bu işlemlerden elde ettikleri vergiye tabi kazançlarını bu işlemlere konu olan menkul kıymetlerin piyasa değerlerinden bağımsız olarak belirlemektedirler.

Bu durumda repo ve ters repoya konu menkul kıymetlerin her zaman menkul kıymeti geri almakla yükümlü olan tarafından Vergi Usul Kanununun 279'uncu maddesi çerçevesinde değerlendirilmesine tabi tutulması gerekmektedir.

Diğer yandan vadesi değerlendirme gününden sonra olan repo ve ters repo işlemleri ile ilgili olarak, değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları, repoya taraf olanlarca ticari kazancın elde edilmesi ile ilgili Gelir Vergisi Kanununun 38 ve 39, Kurumlar Vergisi Kanununun 13'üncü maddesi hükümleri çerçevesinde gelir veya gider olarak dikkate alınacaktır."

Repo işlemine konu menkul kıymetlerin değerlemesi, anılan menkul kıymeti geri almakla yükümlü kurumun yapacağına ilişkin bu düzenleme dava konusu edilmiş ve davayı inceleyen Danıştay Dördüncü Dairesi, 6.12.2000 tarihli ve E:2000/1856, K:2000/5057 sayılı kararıyla Tebliğ'de yer alan bu düzenlemeyi iptal etmiştir. Ancak söz konusu karar Maliye Bakanlığı tarafından temyiz edilmiş, bunun sonucunda Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 12.10.2001 tarih

ve E: 2001/89, K: 2001/301 sayılı kararında, Danıştay 4. Dairesi'nin vermiş olduğu kararı bozmuş ve Maliye Bakanlığı'nın temyiz istemi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak repo ve ters repo işleminin sonunda menkul kıymeti geri almakla yükümlü olan taraf değerleme gününde değerleme işlemi yapacaktır. Söz konusu karar değerlemenin hangi taraf tarafından yapılacağına ilişkin olduğundan, vadesi değerleme gününden sonra olan repo ve ters repo işlemlerinde değerleme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarının kıst getiri ölçüsüne göre işleme taraf olanlarca kurum kazancının tespitinde gelir veya gider olarak dikkate alınması gerekmektedir.

03.04.2007 tarih ve 26482 sayılı resmi gazette yayımlanan 369 VUK Genel Tebliğinin repo ve ters repo işlemlerinde değerleme başlıklı 1. bölümünde;

“Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (14) numaralı bendinde, (5) numaralı bentte yer alan menkul kıymetlerin (Her nevi tahvil ve Hazine bonoları, Toplu Konut İdaresi ile Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetler) geri alım ve satım taahhüdü ile iktisabı veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler menkul sermaye iradı olarak sayılmıştır.

Geri alım taahhüdü ile menkul kıymet satışı (repo) ve geri satım taahhüdü ile menkul kıymet alımı (ters repo) işlemleri esas itibarıyla günün faiz koşullarında bir borç para alış verişi işlemi olup geri alım ve satım işlemine konu edilen menkul kıymetler bu işlemlerde bir nevi teminat unsuru olarak kullanılmaktadır. Zira repo ve ters repo işlemlerinde kullanılan faiz oranı, menkul kıymet üzerindeki faiz oranından bağımsız olarak günün piyasa koşullarına göre belirlenmekte, repo ve ters repoya konu menkul kıymetler üzerindeki gelirler repo ve ters repo yoluyla borç para veren tarafa aktarılmamakta ve dolayısıyla repo ve ters repo yoluyla borç para alanlar bu işlemlerden

elde ettikleri vergiye tabi kazançlarını bu işlemlere konu olan menkul kıymetlerin piyasa değerlerinden bağımsız olarak belirlemektedirler.

Bu durumda, repo ve ters repoya konu edilen menkul kıymetlerin, her zaman menkul kıymeti geri almakla yükümlü olan tarafından, Vergi Usul Kanununun 279 uncu maddesi çerçevesinde değerleme işlemine tabi tutulması gerekmektedir.

Vadesi değerleme gününden sonra olan repo ve ters repo işlemleri ile ilgili olarak, değerleme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları, repoya taraf olanlarca ticari kazancın elde edilmesi ile ilgili Gelir Vergisi Kanununun 38 ve 39, Kurumlar Vergisi Kanununun 6'ncı maddesi hükümleri çerçevesinde gelir veya gider olarak dikkate alınacaktır.” denilerek yukarıdaki kararları destekleyici açıklamalar yapılmıştır.

5- MENKUL KIYMETLER İLE İLGİLİ ENVANTER İŞLEMLERİ

Tek Düzen Hesap Planı'nda Dönen Varlıklar arasında yer alan 11 No'lu Menkul Kıymetler grubu faiz geliri veya kar payı sağlamak veya fiyat değişimlerinden yararlanarak karlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kar-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur.

a)110-Hisse Senetleri: İşletmenin geçici olarak elde tuttuğu, yatırım amaçlı olmayan hisse senetlerinin izlendiği hesaptır.

b)111-Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları: İşletmelerin geçici olarak elde tuttuğu özel sektör kuruluşları tarafından çıkarılmış tahvil, senet ve bonoların izlendiği hesaptır.

c)112-Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları: Kamu kesimi tarafından çıkarılan tahvil, senet ve bonoların izlendiği hesaptır.

d)118-Diğer Menkul Kıymetler: Hisse senetleri, kamu ve özel sektör tarafından çıkarılmış bulunan tahvil, bono ve senetlerin dışındaki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.

Yukarıdaki hesaplarla ilgili olarak alınan menkul kıymetler ilgili oldukları hesaba alış bedeli ile borç kaydedilir. Satılan menkul kıymetler de aynı hesaba yine alış bedeli üzerinden alacak kaydedilir. Satış esnasında alış ve satış bedelleri arasındaki farktan doğan satış karı veya zararı oluşabilir. Eğer satış karı varsa 645-Menkul Kıymet Satış Karı Hesabına alacak, zarar varsa 655-Menkul Kıymet Satış Zararı Hesabına borç kaydedilir.

Menkul kıymetlerin satın alma giderleri ile satışla ilgili komisyon giderleri, alış bedeline dahil edilmeyip 653 Komisyon Giderleri hesabı ve 659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar hesabında izlenir.

Tahviller ile birlikte tahsil edilebilir duruma gelmiş kuponlar da alınıyorsa kupon karşılığı tahsil edilecek getiri, alış bedeline dahil edilemez. Bu kuponların diğer hazır değerler hesabında izlenmesi gerekir.

Menkul kıymetlerin gelir dönemlerinin sonunda taahhüt ettikleri gelirler tahsil edildiğinde 642-Faiz Gelirleri hesabına alacak kaydı yapılır.

e)119-Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı(-): Menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

Hesaplanan değer düşme tutarı bu hesaba alacak,654-Karşılık Giderleri Hesabına borç yazılır. Karşılık ayrılan menkul kıymet elden çıkarıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde söz konusu tutar bu hesaba borç,644-Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına alacak kaydedilir. Ancak 644 no'lu hesaba yapılacak gelir kaydı vergi mevzuatı açısından vergiye tabi olmayan gelir olarak kabul edilmektedir.

Değer azalış için karşılık ayrılması "ihtiyatlılık" kavramı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkele-ri açısından bir zorunluluk olmasına karşılık, VUK böyle bir karşılık ayrılmasına imkân vermemiştir. Bu nedenle menkul kıymetler için ayrılan karşılıklar vergi mevzuatı açısından kanunen kabul edilme-yen gider olarak kabul edilmektedir.

Örnek 1:İşletme fiyat dalgalanmalarından kazanç sağlamak amacıyla, adedi 0,25 YTL olan X A.Ş.'ye ait hisse senetlerinden 100.000 adet satın alınması için Y Bankasına talimat vermiştir. Banka bu işlem için işletmenin bankadaki hesabını kullanmış ve 250 YTL komisyon ile işlemi 30.01.2006 tarihinde gerçekleştirdiğini işletmeye bildirmiştir.

Yapılan işlemle ilgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır:

	30.01.2006
110.HİSSE SENETLERİ	25.000,00 YTL
110.01.Borsaya Kote Hisse Senetleri	
653.KOMİSYON GİDERLERİ	250,00 YTL
653.10.Men.Kıy.Alım-Sat.Kom.	
102 BANKALAR	25.250,00 YTL
102.00 Vadesiz YTL Hes.	
102.002.Y Bankası	
100.000 adet x 0,25 YTL = 25.000,00 YTL Tutarında X A.Ş.'ye ait hisse senedi alımı.	

Örnek 2: Alış bedeli 60.000,00 TL olan hisse senetlerinin yıl içindeki borsa değeri uzun süreden beri alış değerinin altında seyretmiş olup yılsonu değeri de 42.000,00 TL olarak belirlenmiştir. Söz konusu hisse senetleri izleyen yılın 25 Ekim günü 45.000,00 TL'ye satılmıştır.

a) Karşılık ayrılması

	31.12.20..	
654.KARŞILIK GİDERLERİ	18.000,00 TL	
654.00.MK Değer Düşüklüğü Karşılığı Gideri		
119 MENKUL KIYMET DEĞER		
DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI		18.000,00 TL
119.00 Hisse Senedi Değer Düş.Karşılığı		
950.KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDER	18.000,00 TL	
950.00.Kanunen Kabul Edilmeyen Karşılık Gideri		
950.KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER ALACAKLI		18.000,00 TL

b) Hisse Senetlerinin Satılması

	25.10.20..	
100.KASA	45.000,00 TL	
119 MENKUL KIYMET DEĞER		
DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	18.000,00	
119.00 Hisse Senedi Değer Düş.Karşılığı		
119 HİSSE SENETLERİ	60.000,00	
644 KONUSU KALMAYAN	3.000,00	
KARŞILIKLAR		
644.00 Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü		
Karşılığı İptal Karları		
	25.10.20..	
952.VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİRLER	18.000,00 TL	
VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR		
953. MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR		18.000,00 TL
ALACAKLI		

6- SONUÇ

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 279'ncu maddesinde menkul kıymetlerin hangi ölçütlerle değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 279'ncu maddesine göre; Hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir.

KAYNAKÇA:

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

369 sıra no'lu 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği

67 sıra no'lu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun

30.06.2010 tarihi itibarıyla Menkul Kıymet Değerlemesine İlişkin Açıklamalar Konulu 07.07.2010 tarih ve 2010/60 no'lu vergi sirküleri

05.04.2006 tarih ve 2626 sayılı İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından 30 yıl vadeli Eurobondların gelir ve giderlerinin değerlendirme günlerinde kayıt edileceği hakkında verilen mukteza

İMKB Tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği

İMKB Yönetmeliği

SPK Seri:II No:22 Borçlanma Araçlarının Kurul Kaydına Alınması ve Satışına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ

SPK Seri:V No:7 Menkul Kıymetlerin Geri Alma veya Satma taahhüdü ile alım satımı hakkında tebliğ

2010 Beyanname Düzenleme Rehberi, VDD ÖZTÜRK Bünyamin Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri Kasım 2006

ALTUNCU Hasan-KÜTÜK Zafer Vergisel İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Aralık 2009

AKDOĞAN Nalân –SEVİLENGÜL Orhan Tek Düzen Muhasebe Sistemi Uygulaması

Veysi SEVİÇ /Yorum 20.11.2007 İktisadi İşletmeye Dahil Menkul Kıymetler